

Grænsen ved Elven omkring år 1200

LANDKORRIDOREN

Af Stig Wørmer

Når man ser de ældste kort over Skandinavien, grænser Norge ved Båhus Len til Danmark (Halland). Sådan var det indtil ca. 1250. På senere kort har Sverige imidlertid fået en korridor fra Västergötland (Vestergylland) til Västerhavet, som er Kattegat.

Hvordan kan det gå til? Tegneren Claus Deleuran gav den forklaring i sin morsomme tegneserie om Danmarks historie, at det skyldtes, at de norske og danske bønder og fiskere ville gøre deres svenske brødre en tjeneste og være flinke ved dem. Men ikke mange handlinger i middelalderen er et resultat af rene venetjenester og næstekærlighed.

I bogen "Landkorridoren till Västerhavet. Hur Sverige fick land vid mynningen av Göta älv under 1200-talet - ett försök att förklara händelseförloppet" af historikeren Ingvar Leion diskuteres udførligt de forskellige muligheder, og det er et interessant studie, som er værdt at have kendskab til.

Leion går grundigt til værks. Han arbejder ud fra den tese, at herrederne Askim (lige nord for det nuværende Halland), Sævedal og Vætle (Vättil) længere mod øst oprindeligt var danske. Vi har ingen direkte kildebeleg for det; men en omfattende gennemgang af de historiske omstændigheder omkring floden Elfir (Elven), altså Götaelv, giver baggrund for denne antagelse. Det er således muligt, at en langsom udvandrings og kolonisation har fundet sted fra dele af nutidens Vestergötland ved Sæveån og Götaelvs nedre løb.

På dette tidspunkt antages Mölndalsåen at have været rigs-

grænse mellem Danmark og Sverige. Der var i 1100- og 1200-tallet flere kongemøder ved grænsen mellem de tre lande cirka der, hvor Båhus fæstningen ligger.

I midten af 1200-tallet var der modsætninger mellem Danmark og Norge, hvor danske skibe for eksempel udøvede sørøveri mod norske skibe; og dette kan således have ansporet Norge til at afpresse Danmark en bid land, således at Sverige fik adgang til Kattegat.

På den tid var store floder at betragte som internationalt farvand, og hansestædernes skibe havde uhindret adgang til at sejle til den store vestsvenske handelsby Lödöse uden problemer. Men ifølge Leion kan de danske overgreb mod norske skibe have medvirket til en norsk-svensk alliance for at svække Danmarks stilling i grænsområdet. Dette skulle såvel hansestæderne som pavekirken have billiget ud fra en ren del og hersk tankegang.

Der var møder ved Elven mellem svenske Birger Jarl, norske kong Håkon og danske kong Christoffer (Valdemar Sejrs søn) i 1250-erne; og følger vi denne tankegang, kan norske krav om danske indrømmelser og garantier være gennemtvunget efter mødet i 1254. Leion antager her, at Birger Jarl ikke var den frembrusende part, men ligefrem 'holdt mere med danskerne, end man skulle forvente'. Dette ifølge tolkningen af Håkon Håkonssons saga.

Kong Håkon af Norge fremstår således som initiativtager til disse norsk-svenske aktioner, da han fik Danmark til som kompensation at pantsætte Halland (eller nok snarere Nørrehalland) ved mødet i 1254; og dette kan ses som en bekræftelse af formodningen om en norsk offensiv

på dansk bekostning.

Samtidig får Sverige på øen Hisingen, der ligger mellem Götaelvs nordre og søndre udløb - og i dag er hjertet af Göteborg - to enklaver, nemlig Tuve og Lundby, således at Norge og Sverige nu 'deles' om Elvens udløb i Kattegat. Kort efter anlægger svenskerne de militære skanser Lindholmen på Hisingen og Elfsborg og Gullberg fæste på den sydlige bred, som tidligere var dansk.

I lange tider beretter kilderne ikke om disse forhold som problematiske. Der er ingen danske krav om gennemførelse af et status quo ante. Ingen revanche-tankegang kommer frem. Men ifølge Leion er det ikke kun Norge og Sverige, der 'går ind for' svensk adgang til Kattegat, men også den mægtige handelsorganisation Hansaen og paven i Rom.

En tiltagende svensk bosætning ved Götaelv samt en politik, hvor Norge ser sin interesse i at have en svensk 'partner' ved grænsen til Danmark på en strategisk vigtig handelsvej, kan - sammen med Danmarks midlertidigt svækkede position i området - have gjort udslaget.

Flere hundrede år senere får området afgørende betydning for magtforholdene i Skandinavien. Da Christian den Fjerde sejrer i Kalmarkrigen, skal Sverige afstå de syv herreder i baglandet samt det nyanlagte Göteborg (Gottenborg) ved Elvens udløb til Danmark. Sverige skal betale et tusind tons sølv i internationale rigsdaler i fire portioner inden seks år for at få det tilbage.

På grund af toldforholdene ved Båhus og den norske Skårdalsenklave på den sydlige bred lige overfor Båhus er Sverige presset. Den livsvigtige indførsel af salt er truet,

hvis Elvmundingen bliver permanent dansk. Sverige omsmelter alt sølv i landet og klarer sidste afbetaling på et hængende hår.

Christian den Fjerdes plan gik i vasken. I løbet af tyverne og trediverne styrkes Sverige militært, politisk og økonomisk; og den svenske statsminister Axel Oxenstierna er klar til at tage hævn for ydmygelsen ved Knærodfreden i 1613. Han glemte aldrig Christians kvælningsforsøg. Da Christian samtidig ikke havde opdaget, at Sverige reelt var blevet stærkere end Danmark og havde styrket sine alliancer i Europa, samtidig med at nederlænderne var blevet opbrugt på grund af forhøjelsen af Øresundstolden, var grunden lagt til Danmarks nedgang og katastrofen i Roskilde i 1658.

Axel Oxenstierna var en af de dygtigste magtpolitikere i Norden nogensinde. Bare en skam, at Christian den Fjerde ikke læste ham rigtigt. Som tidligere statskundskabsprofessor Erling Bjøl skrev i en kronik i Jyllands Posten var det ærgerligt, at vi ikke havde en mand af den kaliber. Christian den Fjerdes politik og Oxenstiernas magtpolitiske overvejelser og langsigtede strategi over for arvefjenden Danmark bar frugt.

Allerede ved Brømsbrofreden 1645 krævede han hele Østdanmark afstået. Af det oprindelige østensundske Danmark måtte Sverige dog ved den lejlighed nøjes med Halland. Men ved Roskildefreden, efter Oxenstiernas død, gik det som bekendt helt galt.

En af de lange linjer i det dansk-svenske forhold hedder 'Landkorridoren'. Det begyndte efter kongemødet ved Elven i 1254 og sluttede med panikfreden i Højje Taastrup præstegård i 1658.